

Stefan Wojciechowski

Zbigniew Góralski, "Taryfa mostowego i grobelnego województwa lubelskiego z 1767 r.", "Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", 1956, nr 3, 4

Rocznik Lubelski 1, 252-255

1958

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

historii wybranych terenów⁶, czy nawet miast⁷, przede wszystkim ze względu na podany poza tekstem katalog stanowisk i zabytków archeologicznych⁸.

Przestawione uwagi krytyczne nasuwające się przy studiowaniu pracy Noska, wskazują, że dzięki swym walorom źródłowym „Materiały...” osiągnęły cel, dla którego zostały wydane. Jest to „podstawowa monografia”⁹, którą poznać i skorzystać z niej będzie musiał każdy, zajmujący się historią starożytną i wczesnośredniowieczną Lubelskiego, znajdując tu pomoc w zestawieniach dawniejszych materiałów i opracowań. Równie nieprzemijającą wartość ma pionierskie przedstawienie „pradziejów” tego obszaru. Autor wysunął tu szereg postulatów na przyszłość, przedstawiając szereg zagadnień czekających na rozwiązanie. Omawiając dotychczasowe osiągnięcia i braki oraz całokształt zagadnień związanych z najstarszą historią tej części Polski autor miał na celu przygotowanie planu dalszych badań na tym terenie (s. 32—47)¹⁰. „Zwrócenie — bowiem — uwagi na ten obszar i podjęcie tu intensywnych, planowych poszukiwań i badań jest wprost palącą koniecznością, gdyż pozwoli nam posunąć wybitnie naprzód badania nad najdawniejszą przeszłością ziem Polski, tym bardziej że na tym obszarze leży klucz do rozwiązania wielu ważnych zagadnień” (s. 47).

Jan Gurba

Góralski Zbigniew: „Taryfa mostowego i grobelnego województwa lubelskiego z 1767 r.”

Kwartalnik Historii Kultury Materialnej nr 3 i 4 z 1956 r.

Region lubelski należy do najsłabiej opracowanych dotąd w Polsce pod każdym względem, nie wyłączając nauk historycznych. To też każdą publikację historyczną, a zwłaszcza udostępniającą nowe źródła odnoszące się do historii ziemi lubelskiej, witamy ze szczerą radością. Ogłoszenie w Kwartalniku Historii Kultury Materialnej (nr 3/1956) „Taryfy mostowego i grobelnego województwa lubelskiego z r. 1767” przygotowanej do druku przez mgr Zbigniewa Góralskiego powiększa niewielką ilość źródeł z Lubelskiego wydanych dotąd drukiem.

⁶ Por. ostatnie: J. Kostrzewski, Wielkopolska w pradziejach. Warszawa—Wrocław 1955. — A. Żaki, Początki osadnictwa w Karpatach Polskich. Wierchy XXIV 1955, s. 99 nn. — Z. Rajewski, Osadnictwo w czasach pierwotnych w Biskupinie. Wiadomości Archeologiczne XXIV 1957, zesz. 3, s. 165 nn.

⁷ Por. ostatnie: M. Piaszykówna, Pradzieje miasta Poznania. Poznań 1952. — A. Żaki, Archeologia Krakowa. Ochrona Zabytków VIII 1955, nr 4, s. 244—251.

⁸ Część materiałów katalogu (odnośnie północnej części międzyrzecza) pokrywa się z fragmentami danych, podanych bardzo lakonicznie jedynie na podstawie literatury: H. Modrzevska, Materiały do bibliografii archeologicznej Mazowsza. Cz. I. Materiały Wczesnośredniowieczne III 1951 (druk.) 1953, s. 101—134.

⁹ J. Willaume, Lubelskie środowisko naukowe. Kwartalnik Historyczny LXIV 1957, zesz. 3, s. 225.

¹⁰ K. Dąbrowski i T. Żurowski, II Zjazd naukowy konserwatorów zabytków archeologicznych. Wiadomości Archeologiczne XX 1954, zesz. 3, s. 311—314. — S. Nosek, Stan i potrzeby badań w zakresie neolitu Małopolski. Wiadomości Archeologiczne XXIII 1956, zesz. 1, s. 20—21.

We wstępie do „Taryfy” wydawca dał na niespełna 6 stronicach krótki rys historyczny pobierania w Polsce opłat od mostów i grobel, podał też dzieje tej ostatniej taryfy z czasów Rzeczypospolitej szlacheckiej i podkreślił jej znaczenie dla życia gospodarczego w owym czasie, motywując w ten sposób celowość swego wyboru. Opis manuskryptu dający wyobrażenie o samym źródle podkreślony został przez reprodukcje pierwszej i ostatniej jego strony.

Tekst „Taryfy” objął prawie 23 strony druku, zaś wykaz traktów (łącznie z uzupełnieniem podanym w erratach nr 4/1956 Kw. H. Kul. Mat.) i skorowidz miejscowości opracowany przez wydawcę ponad 6 stronic. Do publikacji wydawca dodał opracowaną przez siebie mapkę nazwaną „schematem sieci drożnej według taryfy województwa lubelskiego z 1767 r.” w podziałce około 1:500.000.

Z tekstu taryfy wyciągnąć może poważne korzyści w pierwszym rzędzie geograf historyczny, także historyk badający strukturę gospodarczą województwa lubelskiego, jako że mnóstwo dróg i przepraw zostało w niej wyszczególnionych. Może się ona przydać i badaczowi zajmującemu się historią rodów, ze względu na obfitość wymienionych w niej osób. Skorzystać z taryfy powinni i nauczyciele historii uzyskując w niej nowy materiał do lokalnych dziejów wielu miejscowości Lubelskiego.

Nie wiemy czy w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie nie ma ciekawszych i pilniejszych do ogłoszenia drukiem źródeł, nie chcemy przypuszczać, że traf tylko spowodował wydanie tego cennego skąd inąd dokumentu. Skoro jednak zostało ono już ogłoszone, to trzeba żałować, że nie zrobiono tego w całkowitej zgodności z przyjętymi i stosowanymi zasadami edytorskimi. Podana na s. 545 uwaga, iż „taryfa wydana jest w całości z wiernym (podkr. S. W.) odtworzeniem układu graficznego”, koliduje z dalszymi uwagami o opuszczeniu linii pionowych tworzących rubryki, o wprowadzeniu w niektórych miejscach układu równoległego tekstu, skrótów, odmiennego pisania liczebników, o ujednoliceniu skrótów tytułatury, o opuszczeniu skorowidza miejscowości. Wskazać przeto musimy tutaj na pewne niedociągnięcia względnie braki, by ułatwić czytelnikowi korzystanie z opublikowanego źródła.

W przypisach do tekstu taryfy wydawca nie podał (s. 546) dlaczego Wrzawy, wieś leżąca obecnie w wiodach Wisły i Sanu, należały w owym czasie do województwa lubelskiego, co również nie zostało uwidocznione na mapce. Należały zaś dlatego, iż San albo jeszcze płynął na południe od tej wsi, albo dopiero niedawno zmienił przy ujściu swój bieg przerzucając się na północ od Wrzaw, lecz zmiany granicy administracyjnej jeszcze nie przeprowadzono.

Przypis nr 35 (s. 558) jest w ogóle zbędny, bo wiadomo, że między Abramowicami a Wysokiem może leżeć tylko Dominów w gm. Zemborzyce a nie ów drugi w gm. Mełgiew.

Przypis nr 38 (s. 559) nie podaje bliższego określenia co do Rudki: w danym przypadku była to Rudka zwana dzisiaj Gołębską w gm. Samokłęski pow. Lubartów. — Zbędne są określenia „prawdopodobnie” w przypisach nr nr 39 i 41 (s. 560 i 561), skoro niema wątpliwości, że chodzi o wymienione w nich miejscowości.

Wieś Jagodne, o której mowa na s. 561, przypis nr 42, leży w gm. Dąbie pow. Łuków, Jagodne z gm. Myśłów odpada, bo leżało poza obszarem dawnego województwa lubelskiego, mimo iż należy do obecnego powiatu łukowskiego. Ja-

godne w gm. Stara Wieś pow. Siedlce leżała wprawdzie w granicach Ziemi Łukowskiej a tym samym województwa lubelskiego, nie przechodził jednak przez nią trakt międzyrzecki. Rewizor sporządzał taryfę jeżdząc w terenie od majątku do majątku i spisywał mosty i groble tak, że można na podstawie układu miejscowości zawartego w taryfie wykreślić jego itinerarium, walnie pomagające przy identyfikacji miejscowości. Tak wyżej rzecz się miała z Dominowem, tak samo było i w Jagodnem: z Łukowa do Siedlec mógł rewizor jechać tylko przez Jagodne leżące w gm. Dąbie.

Mamy wątpliwości co do poprawnego odczytania nazwy rzeki Krzna (s. 563), mogła ona być nazwana przez informatorów rewizora raczej „Trzna” (i tak on to mógł zapisać) aniżeli „Trzcia”.

W przypisie nr. 44 (s. 564) wydawca podał, iż w powiecie radzyńskim jest pięć miejscowości o nazwie Branica. Naprawdę są tylko dwie, a kiedyś była właściwie tylko jedna po obu brzegach rzeczki leżąca, z tym że zachodnią jej część nazwano „Radzyńską”, zaś wschodnią, „Suchowolską”.

Jest kilka miejscowości należących do dawnego powiatu lubelskiego, a które rewizor pomieścił w wykazie wśród miejscowości z powiatu urzędowskiego tj. Bełżyce, Niedrzwica, Wilkołaz, Strzeszkowice, Radlin i Opole (to ostatnie łącznie z dwoma „gruntami” — s. 566—569). Wydawca winien był to omówić, wyjaśnić i sprostować.

W przypisie nr. 49 (s. 568) słusznie wydawca przyjął Strzeszkowice jako wymienione w taryfie Trzeszkowice. Tylko niewłaściwie je określił jako leżące w powiecie kraśnickim, gdyż należały one administracyjnie do gminy zbiorowej Niedrzwica, ta zaś nigdy do powiatu janowskiego względnie kraśnickiego nie należała.

Te nieliczne uwagi odnoszą się do tekstu taryfy i dodanych doń przypisów. Bardzo jednak wiele miejsca musiałoby zająć wykazanie błędów popełnionych przez wydawcę w dodanym do taryfy skorowidzu miejscowości (s. 571—574). Aby się długo nie rozwodzić, bez omawiania czy wyjaśniania, wymienimy raczej w porządku alfabetycznym te miejscowości, przy których w skorowidzu należy przeprowadzić korektę, podajemy równocześnie poprawne dane lokalizacyjne.

- Ciechanki Łęczyńskie, wieś, gm. Mełgiew, pow. Lublin (s. 548, 551).
- Czechów, wieś, gm. Konopnica, pow. Lublin (s. 553).
- Dominów, wieś, gm. Zemborzyce, pow. Lublin (s. 558).
- Dzierzkowice, wieś, gm. Dzierzkowice, pow. Kraśnik (s. 568).
- Głusk, os. miejska, gm. Zemborzyce, pow. Lublin (s. 553).
- Gostchorza, wieś, gm. Wiszniów, pow. Siedlce (s. 562).
- Jagodne, wieś, gm. Dąbie, pow. Łuków (s. 561).
- Jawidz, wieś, gm. Spiczyn, pow. Lubartów (s. 555).
- Kazimierz (p. Piaski obecnie dzielnica Lublina).
- Kąkolownica (ob. Kąkolewnica), wieś, gm. Kąkolewnica, pow. Radzyń Podl. (s. 563).
- Kierszkówka (ob. Kierzkówka), wieś, gm. Samokłęski, pow. Lubartów (s. 559).
- Łysaków (nie Łyssków!), wieś, gm. Zaklików, pow. Kraśnik (s. 566)
- Miesiące, wieś, gm. Garbów, pow. Puławy (s. 553).
- Ostrówek, wieś, gm. Brzeziny, pow. Lublin (s. 558).
- Parczów (ob. Parczew) miasto pow. Włodawa ob. siedziba powiatu. (s. 556, 557).
- Pszonka, kol., gm. Suchowola, pow. Radzyń Podl. (s. 548, 551).

- Rachów (ob. Rachów Stary), wieś, gm. Annapol, pow. Kraśnik (s. 546, 560, 568).
Rokitno, wieś, gm. Łucka, pow. Lubartów (s. 555).
Ruda (ob. Ruda Serokomska), wieś, gm. Serokomla, pow. Łuków (s. 561).
Rudka (ob. R. Gołębska), wieś, gm. Samokłęski, pow. Lubartów (s. 559).
Rudka (ob. R. Kijańska), wieś, gm. Ludwin, pow. Lubartów (s. 557).
Ruska Wola (ob. Polskowola), wieś, gm. Kąkolewnica, pow. Radzyń Podl. (s. 563).
Sarnów, wieś, gm. Tuchowicz, pow. Łuków (s. 561).
Serokomla p. Syrokomla.
Siostrzytów (ob. Siostrzytów), wieś, gm. Jaszczów, pow. Lublin (s. 554).
Skromowska Wola (ob. Wola Skromowska), wieś, gm. Firlej, pow. Lubartów (s. 557).
Spiczyn (ob. Spiczyn), wieś, gm. Spiczyn, pow. Lubartów (s. 555).
Stara Wieś, wieś, gm. Stara Wieś, pow. Siedlce (s. 562).
Struża (ob. Stróża), wieś, gm. Jaszczów, pow. Lublin (s. 554).
Strzeszkowice, wieś, gm. Niedrzwica, pow. Lublin (s. 568).
Syrokomla (ob. Serokomla), os. miej., gm. Serokomla, pow. Łuków (s. 561).
Swiderki, wieś, gm. Łuków, pow. Łuków (s. 567).
Trzeszkowice ob. Strzeszkowice.
Wąwolnica, os. miej., gm. Wąwolnica, pow. Puławy (s. 552, 560),
Wiśniów (ob. Wiszniów), wieś, gm. Wiszniów, pow. Siedlce (s. 562).
Wola Skromowska p. Skromowska Wola
Wólka Rokicka, wieś, gm. Łucka, pow. Lubartów (s. 555).
Zakrzów (ob. Zakrzew), wieś, gm. Mełgiew, pow. Lublin (s. 555).
Zabokła (ob. Zabokliki), wieś, gm. Stara Wieś, pow. Siedlce (s. 562).

Błędów mapy słowami tylko skorygować się nie da. Niemal całkowicie błędnie (wyjątek stanowi odcinek Wisły) poprowadzona jest granica województwa lubelskiego. Na północy np. wydawca włączył doń miejscowości, które przed rozbiorami w jego granicach nie leżały (Międzyrzec, Ryki, Żelechów), wyłączył zaś zeń Siedlce! Brak jest na mapie szeregu miejscowości jak np. Ostrówek (s. 558), Rudka Gołębska (s. 559), Jagodne (s. 561), Zakrzew (s. 555), Kozice (s. 554).

Zupełnie fałszywie zlokalizowane są m. in. miejscowości (na niewłaściwych brzegach rzek): Sandomierz, Oleśniki, Siostrzytów (nie Siostrzytów), Łysołaje, Łańcuchów, Ciechanki Łęczyńskie, Spiczyn, Jawidz, Rokitno, Wólka Rokicka, Szczekarków, Wola Skromowska, Bobrowniki. Błędnie umieszczono ponadto m. in.: Wrzawy, Sadowie, Radomyśl, Antoniów, Chwałowice, Zdziechowice, Strzyżewice, Strzeszkowice, Stróżę, Biskupice, Łęczną, Krasienin, Rawę, Psonkę, Borki.

Dowolny wybór szlaków drożnych na mapie i oznaczenie ich cyframi nie daje jeszcze możliwości zorientowania się w bogatej sieci dróg województwa lubelskiego. Poprowadzenie przez autora na mapie szlaków drożnych liniami prostymi nie usprawiedliwia wyjaśnienie we wstępie (s. 545), że „nie wszystkie trakty nanieść można było na mapę z całą dokładnością. Większość zaznaczyć można liniami prostymi...”. Jest doskonała mapa sporządzona przez Karola Pertheés'a w kilka lat po sporządzeniu wydanej obecnie taryfy, która podaje przebieg dróg ówczesnych. Na podstawie tej mapy można było sporządzić dokładny, wierny i kompletny schemat drożny województwa lubelskiego dla roku 1767.

Stefan Wojciechowski